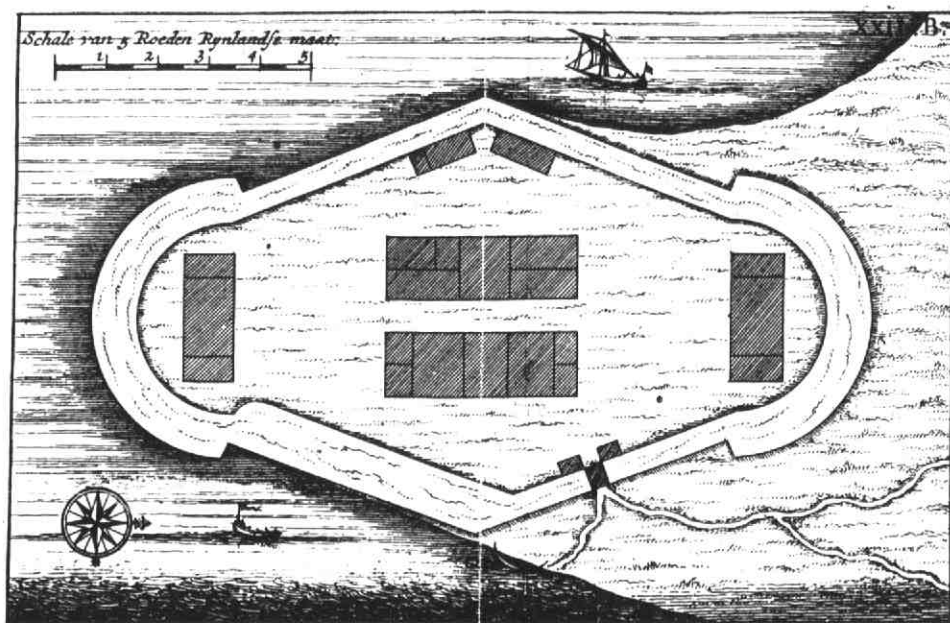

'Plattegrond der Vesting Duurstede'

Marijke Donkersloot-de Vrij*

Een recente aanwinst van de topografisch-historische atlas van het gemeentearchief van Wijk bij Duurstede betreft een intrigerend kopergravure-kaartje (zie hieronder) dat de titel draagt *Plattegrond der Vesting Duurstede* (schaal: 5 Rijnlandse roeden = 3,7 cm; afmeting ca 9,5 x 13,5 cm; het noorden rechts). Naam van de maker en het jaartal zijn daarop niet aangegeven.

Fort Duurstede op de Molukken (gegraveerd door F. Ottens, vermoedelijk in 1724)

De vermelding 'Vesting Duurstede' doet onmiddellijk aan Wijk bij Duurstede met zijn vroegere fortificatie denken, vandaar dat het kaartje aan de topografische atlas van het gemeentearchief van Wijk is toegevoegd.

* Dr. Y.M. Donkersloot-de Vrij is kaarthistoricus-geograaf en redacteur van dit tijdschrift.

In deze verzameling worden afbeeldingen die betrekking hebben op de geschiedenis en topografie van Wijk bij Duurstede bewaard.

Er is echter iets vreemds aan de hand met het vestingkaartje, dat uit een boek afkomstig is (het nummer XXII B rechtsboven wijst daarop). Degene die vertrouwd is met de oude topografie van Wijk bij Duurstede kan er niets bekends in zien wat betreft het weergegeven vestingwerk en het water er om heen met het on-Nederlandse zeilbootje. Wat is het geval?

Het in 1991 verschenen boek van John Landwehr, *VOC. A biography of publications relating to the Dutch East India Company 1602-1800* (uitgeverij Hes, Utrecht) geeft de oplossing¹. Het daarin besproken boek (nr 467) van Francois Valentijn *Oud en Nieuw Oost-Indiën* - vijf delen - (Dordrecht/Amsterdam, 1724-1726) vermeldt in deel II 'beschrijving van Amboina'(1724) het bewuste kaartje. Als afbeelding nr 8 komt het daarin voor te zamen met andere afbeeldingen van forten met Nederlandse namen (onder andere Beverwijk en Zeelandia) op hetzelfde blad. De plattegrond blijkt gemaakt te zijn door Frederik Ottens. Dat is geen bekende graveursnaam in de historische kartografie. Zijn vader, Joachim Ottens (1663-1719), is beter bekend. Hij was de stichter van een bloeiende uitgeverij van kaarten en atlassen in Amsterdam. We weten nu dus dat de vesting Duurstede op de Molukken lag.

Andere naslagwerken geven meer bijzonderheden². Het fort is in 1691 door de landvoogd Nicolaas Schaghen gebouwd aan de zuidzijde van het eiland Saparoea of Honimoo (zie afb. 2 ten zuiden van Ceram) op een klip aan een baai in de nabijheid van de hoofdplaats Saparoea. Het fort had meestal een bezetting van 40 man en ook was hier de woning van de assistent-resident. Voorts waren er enige gouvernementsspakhuizen voor kruidnagelen. Op 21 januari 1837 heeft een aardbeving er grote schade aangericht. In 1919 blijkt van Fort Duurstede nog slechts een ruïne te bestaan.

Hoewel de 'plattegrond der vesting Duurstede' geen relatie heeft met de topografie van Wijk bij Duurstede is het toch aardig te weten dat er een naamsverband is met een vroeger fort op de Molukken. Wie zou deze naam aan het fort gegeven hebben en waarom?

---

1. Peter van der Krogt, die de index van het boek samenstelde, wees mij er op (men ziet maar weer eens hoe nuttig een index kan zijn!).

2. Onder meer : A.J. van der Aa, *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden* (Gorinchem, 1841) en *Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië* onder redactie van S.de Graaff en D.G. Stibbe (Leiden, 1919, derde deel).

Gedeelte van een kaart van zuid-oost Azië, uitgegeven door Isaak Tirion, 1736 (uit: Hedendaagse historie of tegenwoordige staat van alle volken). Fort Duurstede lag op het eiland Honimoa dat op dit kaartfragment is aangegeven.

Mijn vage vermoeden dat de naam wel eens zou kunnen zijn voortgesproten uit bindingen van Nicolaas Schagen met Wijk bij Duurstede bleek juist³. Nicolaas Schaghen, die op 19 april 1644 werd geboren, was de zoon van Mr Gerbrand Schaghen, een belangrijk regent in het zeventiende-eeuwse Wijk. Nicolaas, die mogelijk rechten studeerde in Utrecht - hij droeg de Mr-titel - is in Wijk zelf burgemeester geweest in 1672, syndicus (raadspensionaris) gedurende 1666-1673 en schepen in de periode 1671-1673. Hij moet nog in de jaren zeventig of begin tachtig vertrokken zijn naar de Oost om daar als bestuurder zijn loopbaan voort te zetten. Aldaar was hij ondermeer vice-president van de Raad van Justitie van Indië, gouverneur van Malakka (1684) en gouverneur van Amboina (1690). Nicolaas Schaghen overleed te Ambon op 5 juli 1696. Ongeveer vijf jaar daarvoor heeft hij het door hem gebouwde fort op het eiland Honimoa dus de naam Duurstede gegeven.

---

3. Met dank aan Ria van der Eerden-Vonk (gemeentearchivaris van Wijk bij Duurstede) die me wees op bevestigende literatuur dienaangaande, namelijk: L.J.J.P. Cortenraede, *De Wijkse regenten: van timmerman tot rentenier. Een prosopografisch onderzoek naar regenten van Wijk bij Duurstede in het tweede stadhoudersloze tijdperk* (onuitgegeven doctoraal-scriptie geschiedenis RU Utrecht, 1983), daarin de bijlage 'Genealogie der Wijkse regenten', p.24. Het zojuist postuum verschenen boek van Rob Butterman, *Het stadsbestuur van Wijk bij Duurstede in de tweede helft van de zeventiende eeuw* (Uitgeverij Henk Reinders, Bunnik 1993) bevat ook belangrijke gegevens over de regentenfamilie Schaghen.